

Utbildningsdepartementet

Dnr U2024/02723

Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning: Betänkande av utredningen om att utveckla lärar- och förskollärarytbildningarna (SOU 2024: 81)

Högskolan i Halmstad har beretts möjlighet att till Regeringen yttra sig angående *Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning: Betänkande av utredningen om att utveckla lärar- och förskollärarytbildningarna* (SOU 2024: 81).

Yttrande

Högskolan ställer sig i huvudsak bakom det remissvar som lämnas in av SUHF, men vill dessutom framföra nedanstående tillägg.

Högskolan ställer sig bakom utredningens föresats att stärka läraryrket och dess förutsättningar att driva en högkvalitativ undervisning på vetenskaplig grund. Däremot finner Högskolan det nödvändigt att bredda, nyansera och ibland avstå från de åtgärder som föreslås för att uppnå detta.

- *Högskolan ser positivt på utredningens förslag att stärka lärarutbildningen genom samarbeten och samverkan, men vill varna för att de föreslagna åtgärderna riskerar att utarma mindre lärosäten.*
- *Högskolan bifaller inte utredningens förslag om ikraftträdande hösten 2027.*

Krav på antagning

Högskolan ser positivt på att höja antagningskraven till lärarutbildningarna, men vill peka på nöden att resa vissa frågor. Det är osäkert vad betyget C i svenska egentligen mäter och om detta krav får önskad effekt. Man borde kanske överväga någon typ av validerande prov för dem som inte lever upp till detta krav, i synnerhet för ämneslärare inom just *Svenska*.

Lärarytbildningarna är akademiska utbildningar som kräver förkunskaper i språklig kompetens och att höja antagningskravet signalerar att upprätthållandet av en hög

akademisk nivå är avgörande för detta ändamål. Det ska vara attraktivt att läsa till lärare. Vidare, finns det skäl att vara bekymrad över den betygsinflation som råder inom gymnasieskolan, då studenter kommer in i lärarutbildningar med stora kunskaps- och språkliga brister trots höga betyg från gymnasiet. Det är viktigt att arbetet med likvärdighet och måluppfyllelse i grund- och gymnasieskolan sker parallellt med förändringen av lärarutbildningarna.

Vidare menar Högskolan att utredningens förslag om koncentrerad utbildning av ämnen riskerar att slå ut mindre lärosäten, vilket kan leda till att presumtiva studenter med erforderligt betyg inte antas till utbildningen eftersom det ämne man vill utbildas inom inte ges regionalt. Dock ser Högskolan positivt på de extra resurser som föreslås för att förbereda studenter för studier på lärarutbildningen. En annan utmaning med det höjda betyget är samläsning av UVK-kurser där de olika betygskraven på antagning till förskollärautbildning (D i Svenska) och övrig lärarutbildning (C i Svenska) kommer att medföra administrativa och pedagogiska utmaningar.

Lärosäten med ämneslärarutbildning borde också få möjlighet att erbjuda behörighetsgivande kurser, även här med särskild inriktning på lärarutbildningens förkunskapsbehov (snarare än gymnasiets C-kriterier). Det är viktigt att kravet på betyget C inte enbart leder till färre sökande, utan att åtgärder vidtas för att göra det möjligt för potentiella lärarstudenter att faktiskt leva upp till kraven. Även KPU borde så småningom omfattas av C-kravet, dock borde dispens för denna försöksverksamhet ges ifall ikraftträdande sker enligt utredningens tidsplan.

Högskolan ser positivt på att skapa och erbjuda behörighetsgivande kurser, inte bara för att nå betyget C, utan för att förbereda för våra utbildningar. Exempelvis skulle sommarkurser (snarare än alltför resurskrävande och omfattande "basår") kunna bli en kvalitetssäkrande åtgärd i enlighet med utredningens målsättningar.

Ökad samverkan

Ökad samverkan är positivt, men bör ses som ett sätt att erbjuda fler studenter möjlighet att studera till lärare vid det "egna" lärosätet (nära hemorten), genom att mindre lärosäten ges möjlighet att i samverkan erbjuda åtminstone delar av en ämneslärarutbildning.

Lärarutbildningar behöver vara spridda över hela landet och i alla regioner. Många av de studenter som utbildar sig till lärare vill utbildas och verka som lärare i den region där de lever. Det finns en risk att lärarutbildningarna på mindre högskolor och universitet inte kommer att ha möjlighet att fortsätta med ämneslärarutbildningar för år 7–9 samt för gymnasiet.

Det är viktigt att mindre lärosäten med ett regionalt upptagningsområde och hög kvalitet på sin lärarutbildning ges möjlighet att fortsätta bedriva denna. Risken är att den breddade rekryteringen blir lidande om ämneslärarutbildning saknas nära den egna hemorten, eftersom tröskeln för att bedriva högskolestudier då kanske höjs för en studentgrupp som det är viktigt att nå. Svårigheterna med VFU-placering skall heller inte

underskattas vid en eventuell koncentration av ämneslärarutbildningen till färre lärosäten.

Högskolan ingår i ett brett regionalt samarbete (Lärosäten Syd) som medför goda möjligheter till lärarmobilitet, samläsning av kurser och utbyten av kunskaper om såväl undervisning och forskning, som praktikanknytning. Högskolans farhåga är att utredningens föreslagna åtgärder om koncentrerat av ämne, samt ämnesmässiga förändring kan leda till en konkurrenssituation som kasserar de goda samarbeten som redan upprättats.

Den ämnesspecialisering som ämneslärarna besitter har betydelse för såväl lärarutbildningarna, som för forskning och utbildningar inom andra ämnen. Om man förskjuter ämneslärarutbildningarna mot de större universiteterna riskerar de mindre lärosätena att dräneras på ämnesspecialister inom flera vetenskapliga discipliner.

Ikraftträdande

Högskolan ställer sig kritisk till tidsutrymmet för att göra om programmen i sin helhet. Det är inte realistiskt att genomföra så stora förändringar på så kort tid. Att göra om program kräver mer tid än vad utredaren föreslår. De föreslagna åtgärderna kring att ändra innehållet i de nationella examensmålen, samt innehållsrika förändring av utbildningsplanerna kommer att kräva stora insatser och resurser i form av rekrytering (som dessutom innehåller en menlig konkurrensdimension lärosäten emellan enligt ovan). Även ifråga om KPU-verksamheten finns det utmaningar med tidpunkten för ikraftträdandet. KPU är fortfarande en försöksverksamhet som väntar på sin utvärdering, varför förändringar i verksamheten innan denna period löpt ut skulle kunna kompromettera analysen av utfallet och därmed försvåra kvalitets- och utvecklingsarbetet kring denna utbildning.

Ämnesdidaktik och kognitionsvetenskap

Högskolan ställer sig positiv till ett ökat fokus på ämnesdidaktik, inte minst i förhållande till definitionen av didaktik som lärarnas professionsvetenskap. Frågan är dock, efter att ha tagit del av utredningen, om utredningens budskap är att kognitionsvetenskapen ska bli den nya professionsvetenskapen. Om så är fallet, är Högskolans ståndpunkt att det är problematiskt. Didaktiken borde vara "paraplyet".

En problematik kopplad till detta är att det förstärkta fokuset på ämnesdidaktiken i utredningen inte alltid är specificerad på ett tillfredsställande vis. Detta innebär en risk för likvärdigheten. Förslaget beskriver att det fortfarande ska vara valfritt för lärosätena hur många poäng som ska läggas i Grundlärarutbildningen med inriktning mot 4–6 i de samhällsorienterande ämnen och/eller naturorienterande ämnen och teknik, samt övriga ämnen (ej matematik och svenska). Detta kan leda till att man erhåller olika många poäng i de olika ämnena beroende på vilket lärosäte man studerar på. Antalet poäng i respektive ämne bör inte vara valfritt om vi ska erhålla likvärdiga lärarutbildningar i landet.

Många lärare behöver kompetensutveckla sig och det kommer behövas rekryteringar i bland annat ämnesdidaktik med inriktning mot svenska och matematik på de flesta lärosäten för kunna leverera enligt förslagen i utredningen. Det är dock redan idag svårt att få tag i denna kompetens. För att möta detta kompetensbehov behöver det därför omgående avsättas medel till forskarskolor med fokus på ämnesdidaktik i svenska (läs- och skrivinlärning) och matematik (grundläggande matematikinlärning).

I ett flertal europeiska länder har didaktikämnet sedan länge en central funktion och varit erkänt som lärarnas professionsvetenskap, på motsvarande sätt som medicinämnet varit det för läkare, juridik för jurister, samt ingenjörsvetenskap för ingenjörer. I Sverige har didaktikämnet en självklar plats. Självklart behöver det ständigt utvecklas, förnyas och återupptäckas för att få fördjupad spridning hos lärare i förhållande till ett föränderligt samhälle (i vilket skolan intar en särskild roll). Som inom andra discipliner begripliggör didaktik de fenomen som professionen hanterar och omfattar ett stort antal ämnesdidaktiska specialiseringar, varav svenskämnets didaktik, naturvetenskapernas didaktik och matematikens didaktik är några. Även om utredningen understryker ämnesdidaktikens centrala position blir det problematiskt när beskrivningen av kognitionsvetenskapen inbegriper och överlappar didaktik. Det behövs tydligare åtskillnad mellan dem om de ska få ett vetenskapligt och praktiskt värde för lärare i yrkesutövningen. Det starka fokus som utredningen har på kognitionsvetenskap (och fortbildning inom denna) påverkar också vad lärares professionsutveckling ska handla om. Detta kommer självklart att påverka såväl lärares uppfattningar om den egna professionsvetenskapen såsom lärarutbildarnas resurssättning av kurser i didaktik, ämnesdidaktik och kognitionsvetenskap.

Kognitionsvetenskap är förvisso en omistlig del av den förståelse som blivande lärare behöver ha för att utöva sitt yrke, oavsett nivå. Med det sagt finns det anledning att förtydliga vad som härvidlag ska ligga inom ramen för UVK respektive ämnesstudier. Utredningen betonar också den praktiska metodiken, men tycks utgå från att den saknas i ämnesstudierna, vilket Högskolan inte tillstyrker. Inom ramen för ämneskursernas ämnesdidaktik finns just praktisk metodik redan i hög grad och praktiska metoder är en självklarhet för den lärarutbildning som bedrivs av Högskolan.

Högskolan är enig med utredningens fokus på praktikanknytningens och metodikens centrala plats i utbildningen, men ställer sig frågande till hur relationen till ”teori” skrivs fram. Vissa teorier föreslås i utredningen ta mindre plats (läroplansteori och vetenskapsteori), medan andra (kognitionsvetenskap) får ett större utrymme: dels som eget ämne, dels som innefattat i både UVK och ämnesdidaktik. Detta ger vid handen att utbildningens teorimängd/-tyngd knappast kommer bli mindre.

En annan problematik med kognitionsvetenskapens position i utredningen är att samtidigt som den kanske har fått ta för stor plats (på bekostnad av annat innehåll, såsom läroplansteori och vetenskapsteori), framstår den ibland som för begränsad i sin definition sett till utvecklingspsykologiska (t.ex. hur man engagerar och åter-engagerar elever) och emotionella aspekter.

Riskerna och bristerna med betoningen på kognitionsvetenskap blir tydliga när det gäller de yngre barnen, vars lärande och utveckling förskolläroplanerna och därmed de nya

nationella examensmålen (kap.17) syftar mot. Tvärvetenskapliga och interdisciplinära kunskaper (teorier) måste ligga till grund för förskollärare som ska arbeta med barns utveckling och lärande. *Relationella teorier, regleringsteorier och affektteorier* är helt avgörande som kunskapsgrunder i förhållande till skolväsendets yngsta barn och deras behov.

Utredningen lyfter ut och betonar kognitionsvetenskap samt definierar densamma så att det finns en risk i förhållande till de yngsta barnens utveckling. Denna risk består framför allt i att det *implicita* erfarenhetsbaserade lärandet (som är centralt för små barns utveckling) nedtonas till förmån för det *explicita* undervisningslärande. Detta är en olycklig och inadekvat uppdelning som riskerar att leda till (fortsatt) polarisering av å ena sidan barns emotionella och relationella utveckling, å den andra deras kognitiva och rationella dito. De förra utvecklingsområdena är helt grundläggande för de senare.

Omsorgsaspekten i förskolan riskerar också att utarmas i förhållande till vissa delar av utredningen (se t.ex. Kap. 14.1.3, s. 292). Utredningen tolkar omsorg som ett ansvar riktat mot barnskötaren, inte förskolläraren. Detta är problematiskt utifrån att omsorg inbegriper kunskaper och förmågor med grundläggande betydelse för barns emotionella och kognitiva utveckling, med en nödvändig förankring i bland annat relationella, affektiva och neuropsykologiska teorier.

Utredningens formulering kring förskollärarens ledarskapsroll – vilken betonar ansvar att leda kollegor – inte barn (!) –, utgör en förskjutning med menliga risker för verksamheten, och därmed för barnen. För förskolans socialt utjämnande uppdrag och betydelse är en sådan förskjutning problematisk med tanke på den kunniga och professionella förskollärarens avgörande betydelse för att ge barn goda förutsättningar till utveckling och lärande.

Kognitionsvetenskapens framskjutna position i examensmålen innebär därtill ett avbrott från vedertagen vetenskaplig praxis att väga perspektiv mot varandra, samt att välja mellan dem baserad på sådan värdering. I tabellen (14.1, s. 300) synliggör utredningen behovet av att studenterna tillgodogör sig kunskaper inom områden som: "sociala relationer, konflikthantering och ledarskap". Detta är positivt. Inom dessa områden kan lärosätena göra ett urval av den mest aktuella forskningen. Men, i samma tabell, anges en särskild teoretisk inriktning i förhållande till "utveckling och lärande": kognitionsvetenskap. Detta är mycket olyckligt, eftersom den då inte nödvändigtvis kontrasteras. I ett tvärvetenskapligt perspektiv blir detta obalanserat. Andra inriktningar av intresse för att förstå utveckling och lärande blir på så vis implicit nedvärderade. Exempelvis "caring pedagogies", välmående-teorier, utvecklingspsykologi, människa/dator-interaktion, lärande i informationssamhället och AI (i yrke, undervisning och lärande). Det framstår därmed inte som att åtgärderna gynnar utvecklandet av ett vetenskapligt förhållningssätt med önskvärd spänst.

Utbildningsvetenskaplig kärna

Studenter och nyexaminerade lärare klagar sällan på att de får för lite ämneskunskaper, men däremot att de inte får tillräckligt med det som ingår inom ramen för den

utbildningsvetenskapliga kärnan, UVK, samt ledarskap. Det vore olyckligt att minska omfattningen av UVK och särskilt då även att ta bort mål som berör diskriminering, kränkandebehandling, jämställdhet och jämlikhet i den pedagogiska verksamheten, samt målet att kommunicera och reflektera kring frågor som berör identitet, sexualitet och relationer. Dessa mål är särskilt viktiga områden för alla skolnivåer och något som lärare behöver hantera i vardagen, vilket kräver kunskaper och kompetenser som ligger inom ramen för ledarskapet.

Examensmålet att visa *fördjupad förmåga* avseende ledarskap, konflikthantering och sociala relationer kan knappast uppnås om den utbildningsvetenskapliga delen minskar. Resonemanget om att minska UVK-poängen samtidigt som utredningen också betonar vikten av ledarskapsförmågor är motsägelsefullt. Är det möjligt att uppnå fördjupade kunskaper när omfattningen minskar?

Områdena ledarskap, konflikthantering och sociala relationer är tre omfattande områden som kräver kunskaper som inte kan utvecklas om omfattningen minskar. Särskilt svårt kommer det bli att fånga upp området som rör identitet, sexualitet och relationer, vilket är djupt olyckligt då det är ett av de mest relevanta områdena för lärare att faktiskt få kunskap om och strategier för att bemöta och arbeta med i läraruppdraget. Området är djupt kopplat till såväl läroplanens mål som till specifika mål i kursplaner i olika ämnesområden som grundlärare ska undervisa i och bör därför finnas med i utbildningen.

Det är särskilt bekymmersamt att korta ner UVK-kurserna eftersom det också är dessa områden som nyutexaminerade lärare ofta anser sig vara minst förberedda på: konflikter, att hantera kränkningar osv. Det är paradoxalt att lärarutbildningen föreslås minska utrymmet för denna typ av undervisning, när Skolverket matar ut uppdragskurser för befintliga lärare i kurser som fokuserar på just ledarskap och studiero samt andra områden som är knutna till lärarledarskapet (hederskultur, kontroversiella frågor osv).

SO-ämnena och NO/teknik-ämnena kan absolut utökas med 7,5 hp eftersom 30 anses vara för lite, men samtidigt är det så få poäng som ska delas mellan ämnena att det kanske inte är meningsfullt. Frågan är dock om det bästa är att ta från UVK. Utredningen har utan vidare analys förkastat en förlängning av utbildningen. Det hade varit intressant att höra hur en förlängning kunde påverka lärarutbildningarna.

I kapitel 10.2 skriver utredningen att mycket av utbildningens teoretiska delar inom UVK har en "alltför otydlig koppling till yrkesverksamheten och kan uppfattas som abstrakta". Vi finner denna ståndpunkt märklig. Teoretiska perspektiv om ledarskap, lärande och specialpedagogik inom UVK är nödvändiga för att få grundläggande kunskaper om olika metoder och handlingsstrategier. Förvisso är vi medvetna om att studenter inte alltid förstår kopplingen, men då är det en fråga för utbildningen att förbättra och utveckla detta. Det krävs teoretiska kunskaper för att få olika handlingsstrategier med sig ut i klassrummet. Här är också utredningen motsägelsefull eftersom det kognitionsvetenskapliga inslaget i UVK likaledes är av teoretisk karaktär, emedan det kognitionsvetenskapliga inslaget i ämnesstudierna tillskrivs praktisk karaktär.

Teoretiska perspektiv på lärarledarskapet är viktiga, men det inte alltid möjligt att träna praktiskt på dessa inom ramen för den högskoleförlagda utbildningen, så som att möta elever och vårdnadshavare som uppvisar känslomässigt och/eller aggressivt beteende. Att lära sig och träna på enstaka metoder för att möta elever är problematiskt. Det krävs snarare en bred och varierad uppsättning av metoder och strategier för att hantera olika individers olika känsloutbrott och affekter. Den praktiska kunskapen kräver såväl epistemologisk som moralisk kunskap. Teoretiska kunskaper ska med andra ord inte förkastas eftersom det är genom teoretiska perspektiv och modeller studenterna/läraren kan utforska olika metoder, samt verbalisera, resonera, utvärdera och reflektera kring sin praktik och sina handlingsstrategier. Utan det teoretiska resonemanget tappar praktiken sin substans.

Ökad omfattning på ämnesstudier och ämnesdidaktik är bra. En tydligare koppling till professionen är också bra. Dock finns det en risk med alltför mycket detaljstyrning av innehållet i UVK-kurserna. Lärare måste utbildas för att kunna möta förändringar i styrdokument och samhällsförändringar. Historiska perspektiv och en teoretisk medvetenhet är viktigt. Ämnesdidaktik, kognitionsvetenskapliga perspektiv och metodik är centrala beståndsdelar i designandet och genomförandet av undervisning, men för att kunna möta samhällets förändring (inte minst i form av att utbildningsväsendet ständigt är föremål för stark politisk styrning) behöver de blivande lärarna såväl läroplansteori som vetenskapsteori. Detta för att förstå samhället de ska verka i och vill bidra till. Att verka på vetenskaplig grund kräver därför en bred förståelse av utbildningsväsendets historia. Därutöver krävs olika sätt att rama in systematisk kunskapsinhämtning, inte bara i form av evidensbaserade longitudinella studier (vilka självklart har sin plats i såväl kunskapsproduktionen kring skolan, som dess professionella repertoar).

Det vore ett stort misstag att ta bort vetenskapsteori i den omfattning som utredningen föreslår. Lärarnas undervisningssituation påverkas av omvärlden och olika gruppers sätt att se på kunskap. Genom vetenskapsteorins begreppsbildning ges lärare möjlighet att diskutera och bemöta frågor om hur veckligheten är beskaffad. Det kan gälla frågor om sådant som evolutionsteorier, vaccination och folkhälsa, AI och kunskapsutveckling. Genom en vetenskaplig grund ges lärarna verktyg att diskutera kunskaper om hur världen är beskaffad och förhålla dessa mot normativa ståndpunkter.

I förslaget är det vidare (och i förhållande till en dynamisk vetenskaplig grund med bas i mängd olika perspektiv och teorier) ringa koppling till hur lärarutbildningen ska förbereda framtida lärare i att både undervisa om och hantera olika samhällsutmaningar. Detta kan handla om hållbarhetsfrågor, digitaliseringen möjligheter och begränsningar samt andra samhällsutmaningar som direkt på verkar lärarens praktik i klassrummet.

Läs- och skrivinläring

Högskolan är positiva till skärpt beskrivning av examensmål som berör läs- och skrivutveckling, samt språkutveckling. Däremot saknar vi i utredningen fokus på etablerandet av forskarskolor inom just detta område, då vi menar att det är svårt för lärosäten att rekrytera disputerad personal med fokus på läs- och skrivinläring/-

utveckling. Detta menar vi är ett kompetensområde som borde prioriteras, jämte det kognitionsvetenskapliga (kanske till och med högre utsträckning).

Ifråga om förskollärarytbildning menar vi att det ensidiga fokuset på ett specifikt tillvägagångssätt, s.k. ”phonics”, inte räcker till för den undervisning som barn i de yngre åldrarna behöver i sin språkinläring. Förskolan är den första instansen i utbildningssystemet och här läggs grunden för fortsättningen. I aktiviteter kopplade till undervisning i sådant som sång, drama, musik, dans och rytmik lär sig barnen färdigheter, förmågor och kunskaper som bidrar till språkutveckling. Högskolan menar därför att de estetiska uttrycksformerna bör inlemmas i högskoleförordningens språk- och kommunikationsmål för just förskollärarexamen.

Ärendehantering

Detta yttrande har beslutats av rektor Susanna Öhman efter föredragning av Malin Hallén, prorektor.